

ยิวแห่งบูรพาทิศ : ชาวจีนโพ้นทะเลในทัศนะชนชั้นปกครองสยาม

ศุภการ สิริไพศาล*

บทคัดย่อ

ชาวจีนโพ้นทะเลจำนวนมากได้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ถึงสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยชาวจีนเหล่านี้ต่างพากันตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย และมีผลทำให้เกิดเป็นชุมชนของชาวจีนโพ้นทะเลที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลได้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ สังคมและในบางช่วงเวลาได้เข้ามามีบทบาทในทางการเมืองอีกด้วย โดยตลอดระยะเวลาที่ชาวจีนได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทย ชาวจีนต้องเผชิญหน้ากับ “เงื่อนไข” หลายประการที่เป็นเสมือนบททดสอบที่สำคัญในการที่จะตั้งถิ่นฐานในดินแดนแห่งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ เงื่อนไขจาก “รัฐ” และ “สังคม” ที่นอกจากจะเฝ้ามองการมาถึงและบทบาทของชาวจีนด้วยความหวาดหวั่นในบางโอกาสยังมีการออกนโยบายหรือข้อกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวจีนอีกด้วยแม้ว่านโยบายหรือกฎหมายของรัฐและเงื่อนไขบางประการของสังคมจะมีผลกระทบหรือคุกคามต่อการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิมรวมไปถึงการประกอบอาชีพของชาวจีนแต่ทุกครั้งชาวจีนก็พิสูจน์ให้เห็นว่ามีความสามารถอย่างยิ่งในการ “สร้าง” หรือ “เข้าเป็นส่วนหนึ่ง” ของกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือผสมกลมกลืน ทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐและสังคมไทยถึงแม้ว่าบางครั้งกระบวนการเหล่านั้นหรือบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมรวมถึงเงื่อนไขของเวลาอาจมีส่วนลดทอนหรือเจือจาง “ความเป็นจีน” ลงไปบ้างซึ่งในบทความเรื่องนี้จะได้นำเสนอถึงเงื่อนไข

* ศศ.ม.(ประวัติศาสตร์) อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ



ประการสำคัญที่ชาวจีนในประเทศไทยต้องเผชิญคือทัศนคติและมุมมองที่ชนชั้นปกครองสยามที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทยสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 อันนำมาสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนความเป็นจีนสู่ความเป็นไทยขนานใหญ่ของชาวจีนในประเทศไทย

ความนำ

ปัญหาความอดอยาก ภัยธรรมชาติและสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นเกือบตลอดเวลาในประเทศจีนอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบศักดินาสู่ระบอบสาธารณรัฐในปี พ.ศ. 2454 ได้นำพาจีนเข้าสู่ยุคแห่งการแย่งชิงความเป็นใหญ่ทางการเมืองหรือที่เรียกกันว่ายุคขุนศึก ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งความสับสนวุ่นวายนานนับสิบปีที่เกิดขึ้นในประเทศจีน¹ สถานการณ์ความวุ่นวายในประเทศจีนดังกล่าวส่งผลให้ชาวจีนจำนวนมากอพยพเดินทางออกนอกแผ่นดินเกิด เพื่อแสวงหาเส้นทางและอนาคตในดินแดนใหม่ แผ่นดินสยามถือเป็นทางเลือกใหม่ที่กลุ่มชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยและเปรียบเสมือนบ้านหลังใหม่ที่ชาวจีนต่างอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและอยู่อาศัยอย่างถาวร โดยมีบรรดาชาวจีนอพยพรุ่นก่อนที่เข้ามามีบทบาทในดินแดนแห่งนี้ได้เข้ามาจัดระเบียบกฎเกณฑ์ในการอยู่อาศัยเป็นชุมชนชาวจีนขึ้นมา จากการที่คนจีนอพยพเป็นผู้บุกเบิกและมีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมชาวจีนขึ้นมาในดินแดนแห่งนี้ การหยั่งรากลึกทางสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนจึงเกิดขึ้นในสยามอย่างมีอาจเหลือภัยได้และกลายเป็นการดำรงวัฒนธรรมแบบจีน ซึ่งดำรงอยู่ตลอดช่วงชีวิตของชาวจีนโพ้นทะเลและได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในบริบทที่สำคัญของสังคมไทยกระทั่งกลายเป็นที่จับตามองอย่างใกล้ชิดจากกลุ่มชนชั้นปกครองสยามและชาวยุโรป

¹ จอห์น เค. แพร่แบบงค์ และคณะ(เขียน) กุสุมา สนิทวงศ์ฯ และชัยโชค จุลศิริวงศ์ (แปล)เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่ เต็มสาม... (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2521). หน้า 803-827.



บทบาทคนจีนในประวัติศาสตร์ไทย

ความเป็นมาของตลอดระยะเวลาประวัติศาสตร์แห่งชนชาติไทย นับตั้งแต่ก่อนสมัยอาณาจักรสุโขทัยเรื่อยมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ คนจีนนับได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทและความสำคัญอย่างมากในสังคม โดยคนจีนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม อาทิ การเข้าไปเป็นขุนนางรับใช้ราชการสำนักสยาม ซึ่งปรากฏในกฎหมายหลวงฉบับตราสามดวง หมวดพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือนได้ระบุถึงราชทินนามหลวงโชติกราชเศรษฐี ตำแหน่งเจ้ากรมท่าซ้ายถือศักดินา 1400 ขุนทองสมุทรตำแหน่งจีนลำนายอำเภอดักดินา 600 จุนจุนายสำเภา ศักดินา 400 ไปจนถึงตันหน (ดูทาง) ลำด้า (บาญชัยใหญ่) บันจู (ชอมแปงสำเภา) ได้กั้ง (นายท้าย) ชินเตงเถา (บาญชัยกลาง) และตำแหน่งอื่นๆ โดยถือศักดินาลดหลั่นกันไป² นอกเหนือจากการเป็นขุนนางแล้วคนจีนยังได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยและประกอบอาชีพต่างๆ เช่น เลี้ยงหมู ทำสวน ช่างฝีมือ ต้มเหล้า นักแสดง (งิ้ว) และแพทย์³ ซึ่งดำเนินมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยธนบุรีที่บทบาทของชาวจีนได้เพิ่มขึ้นอย่างมากโดยเฉพาะกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงได้ชื่อว่าเป็นลูกจีนแต้จิ๋ว และที่สำคัญชาวจีนได้กลายเป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของราชอาณาจักร ทั้งในด้านการค้าขาย คำสำเภา ทำนา ทำสวน ปลุกผัก หรือกระทั่งชุดหาสมบัติที่ชาวกรุงศรีอยุธยาฝังไว้ก่อนเสียกรุงแก่พม่าโดยชาวจีนได้นำทรัพย์สินเหล่านั้นมาหมุนเวียนใช้ภายในประเทศ⁴

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น บทบาททางสังคมที่สำคัญของคนจีนยังดำรงอยู่ โดยเฉพาะการเป็นกลุ่มบุคคลที่ประสานผลประโยชน์กับราชสำนักในการดูแล

² มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง. ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา3ดวงเล่ม 1. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528). หน้า 191-192.

³ พลกุล อังกินันท์. บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ปริญาญานิพนธ์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2514). หน้า 9.

⁴ พรณี อัศตรพลกรัษ์ และคณะ (แปล). สังคมจีนในประเทศไทยประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2529). หน้า 99.



จัดเก็บภาษีอากรและผลประโยชน์ต่างๆจนถึงในสมัยรัชกาลที่ 3 คนจีนได้กลายเป็น
นายอากรแบบผูกขาด⁵ จนกระทั่งเมื่อสยามเปิดรับเอาระบบทุนนิยมตามข้อตกลง
ของสนธิสัญญาเบาว์ริง ปีพ.ศ.2398 คนจีนก็ยังคงมีบทบาทในทางเศรษฐกิจอยู่
เช่นเดิม เพราะสามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ รวมทั้งประสาน
ผลประโยชน์ได้กับบุคคลทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นราชสำนัก เจ้านาย ขุนนางหรือแม้
กระทั่งนายทุนตะวันตก จนกระทั่งถึงช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่1 คนจีนกลายเป็น
กลุ่มคนที่มีบทบาททางเศรษฐกิจอยู่ในสยาม โดยเป็นพ่อค้า นายหน้า เจ้าของ
กิจการ อาทิ โรงจักรสีข้าว โรงเลื่อยไม้ เหมืองแร่ ทำไร่อ้อย ฯลฯ ซึ่งกิจการต่างๆ
ที่คนจีนดำเนินการอยู่จำเป็นต้องใช้แรงงานคนจำนวนมากเป็นเหตุให้ชาวจีนจำนวนมาก
อพยพเข้ามาทำงานโดยนายทุนจีนได้ออกทุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางและหาที่พัก
ให้ จากนั้นจึงหักเงินค่าแรงของชาวจีนที่ตนเป็นผู้รับเข้ามาภายหลัง⁶

การที่มีคนจีนอพยพเข้ามาทำงานทำและพักอาศัยอยู่ในเมืองไทยนี้เป็นผลให้
จำนวนคนจีนในเมืองไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วถึงประมาณ 1,200,000 คน จาก
จำนวนประชากรทั้งประเทศที่มีอยู่ประมาณ 8,350,000 คน⁷ ด้วยเหตุที่คนจีน
อพยพเข้ามาเป็นจำนวนมากนี้ เป็นผลให้เกิดการรวมตัวขึ้นเป็นกลุ่มในลักษณะของ
สมาคม เพื่อดำเนินการหางานให้จีนอพยพที่เข้าใหม่ และกลายเป็นที่มาของ
สมาคมลับฮั้งฮี้ หรือ "ตัวเหี้ย" ขึ้น ฮั้งฮี้ของพวกชาวจีนนี้ได้กลายเป็นปัญหาของ
ทางการไทยอย่างมาก โดยเฉพาะในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวและรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฮั้งฮี้ได้กลายเป็น
ที่ซ่อนสมุ่ผู้คนในการตั้งบ่อนการพนัน เป็นแหล่งมั่วสุมของผู้ก่อการร้าย มีการเรียก
เก็บค่าคุ้มครองจากพวกจีนด้วยกัน เช่น ซ่อง โรงจี้ โรงผีน รวมทั้งถือสิทธิในการคุม
ทำเรือขนส่งสินค้าที่มาจากต่างประเทศ⁸

⁵ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี. บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยา
และต้นรัตนโกสินทร์. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2549). หน้า 127.

⁶ พลกุล ชังกินท์. เรื่องเดียวกัน. หน้า19.

⁷ พรณี นัทรพลรักษ์ และคณะ(แปล). เรื่องเดียวกัน. หน้า 69.

⁸ พวงร้อย กล่อมเลี้ยง. พระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาเขตรัชสมัยพระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ปริญาณินท์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2516). หน้า 24.



นอกเหนือจากการควบคุมเศรษฐกิจหลักที่สำคัญ และการชงสมกำลังผู้คน ในลักษณะของอั้งยี่แล้ว ชาวจีนอพยพยังมีบทบาทและได้เกี่ยวข้องกับปัญหาทางการเมืองทั้งภายในประเทศและในเมืองจีนอีกด้วย โดยเฉพาะในหัวเมืองทางภาคใต้ของไทย คนจีนได้ก้าวเข้าสู่ระบบการเมืองการปกครองโดยมีตำแหน่งเป็นถึงเจ้าเมือง อาทิ เมืองระนอง สงขลา นครศรีธรรมราช กระบุรี หลังสวน ตรัง ฯลฯ เจ้าเมืองคนจีนซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์และราชทินนามตามอย่างศักดินาไทยเหล่านี้ บางส่วนเป็นคนจีนที่อยู๋ในเมืองไทยและมีการดาเป็นคนไทย ในขณะที่บางส่วนก็เป็นคนจีนอพยพหรือชาวจีนโพ้นทะเล เช่น เจ้าเมืองสงขลา คือ จีนเหยียง แซ่เฮา ชาวจีนอพยพจากหมู่บ้านซันถ่อง อำเภอยะแสง ต้นตระกูล ณ สงขลาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ ตำแหน่งเจ้าเมืองสงขลา ในปี พ.ศ. 2318 และมีบุตรหลานสืบตระกูลต่อกันมาในตำแหน่งเจ้าเมืองสงขลาอีกหลายชั่วอายุคน

สำหรับบทบาทของชาวจีนในประเทศไทยในการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายนอกประเทศ ปรากฏเด่นชัดนับตั้งแต่ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา โดยเฉพาะการเข้ามาในประเทศไทยของ ดร.ซุนยัตเซ็น ซึ่งเดินทางเข้ามาในกรุงเทพถึง 2 ครั้ง โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยในปี พ.ศ.2446 และปี พ.ศ.2451 เพื่อเข้ามาระดมทุนและหาเสียงสนับสนุนจากกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลในการโค่นล้มระบอบศักดินาในประเทศจีนและเตรียมการจัดตั้งสาธารณรัฐ ซึ่งทำให้ราชสำนักและทางการไทยจับตามองกิจกรรมเหล่านี้อย่างใกล้ชิด เนื่องจากอาจจะกระทบกับความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์ในประเทศไทย รวมทั้งเป็นการเผยแพร่แนวความคิดประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งราชสำนักในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมองว่าเป็นการทำลายความมั่นคงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติโดยเฉพาะสถานะของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมองปัญหาเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทยว่าเป็นปัญหาสำคัญและทรงต่อต้านชาวจีนอย่างเห็นได้ชัด ดังปรากฏในวรรณกรรมหลายเรื่องที่ทรงนิพนธ์ขึ้น อาทิ พวกยิวแห่งบูรพาทิศ เมืองไทยจึ่งตื่นเกิด ความเป็นชาติโดยแท้จริง ตัวอย่างสำหรับนักพูดชาวอังกฤษชาวพูดจนต้องติดคุกสองเดือน ไทยผสม!เป็นคนที่ไม่พึงปรารถนา ไทยผสมถูกบังคับให้เป็น



ชาวจีน วังต้องคี่ใหม่ การเมืองภายในเมืองจีน ฯลฯ⁹

ตัวอย่างพระราชนิพนธ์บางส่วนของรัชกาลที่ 6 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการต่อต้านชาวจีนอย่างชัดเจน ได้แก่เรื่อง พวกยิวแห่งบูรพาทิศ ที่เนื้อหาบางส่วนพูดถึงคนจีนไว้ว่า "...ลักษณะที่สองซึ่งเห็นได้ในพวกยิวก็มีอยู่ในจีนโดยบริบูรณ์ คือ จีนเหมือนยิว เป็นชาติเก่าที่รุ่งเรืองมาแล้วก่อนเวลาที่บรรพบุรุษของเราได้แปลงเพศจากคนป่า ตั้งแต่โบราณกาลมา จีนได้รับคำสั่งสอนให้แบ่งมนุษย์ออกเป็นสองจำพวก กล่าวคือจีนและฮวน (คนป่า) ตามความเห็นแห่งจีน ชาวยุโรปก็เป็นฮวนไม่ผิดกับชาวเอเชียหรือคนดำ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องกล่าวว่าพวกจีนไม่ได้นึกฝันที่จะทำกิจการอันเกี่ยวข้องกับเราด้วยความสัตย์ซื่อตรงเลย เขาย่อมคิดเห็นว่าพวกเรามีอยู่สำหรับประโยชน์ที่เขาจะโกงและเอาเปรียบเท่านั้น..."¹⁰ "...ในกรุงเทพฯก็ดี ในหัวเมืองมณฑลก็ดี ไม่ว่าจีนจะอยู่แห่งใด มีลักษณะอันหนึ่งที่จะเห็นได้ว่าเป็นสามัญแก่จีนทั่วไป กล่าวคือจีนทุกคนคิดที่จะกลับเมืองจีน ชื่อนี้ข้าพเจ้าทำให้ใครๆ ทั้งสิ้นปฏิเสธ"¹¹ หรือในพระราชนิพนธ์เรื่อง ตัวอย่างสำหรับนักพูดชาวอังกฤษชาวพุทธจนต้องติดคุกสองเดือน! ได้กล่าวถึงคนจีนไว้ว่า "...ในกรุงสยามและในกรุงเทพฯยิ่งกว่าแห่งอื่น มีชาวต่างชาติเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่มาก เช่น พวกจีน เป็นต้น ซึ่งอาไศรยเหตุที่ไม่รู้ภาษาไทยจึงจำเป็นเสวนาอยู่แต่ในหมู่ชนชาติเดียวกันเองเป็นอันมาก อันเป็นผลให้ไม่สามารถรู้ฟังความคิดเห็นของไทย เราผู้เป็นเจ้าของบ้าน มักเชื่อถือแต่ในถ้อยคำของผู้ที่สมมติตนเป็นหัวหน้าในหมู่ชนชาตินั้น..."¹² และพระราชนิพนธ์เรื่อง การเมืองภายในเมืองจีน ได้กล่าวถึงลักษณะนิสัยของชาวจีนไว้ว่า "...การที่จีนคบคิดกันทำร้ายนั้นเป็นกิจอย่างเดียวกับที่เขามีความสามารถพอที่จะทำได้ และใช่แต่เท่านั้น เป็นการประกอบอาชีพโดยปกติของเขาด้วย..."¹³ และการกล่าววิจารณ์โจมตี

⁹ สิริรัตน์ พุ่มเกิด, "ข้อความ"กับการใช้วรรณกรรมเพื่อเผยแพร่แนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง. (วิทยานิพนธ์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538). หน้า 85.

¹⁰ พวกยิวแห่งบูรพาทิศและเมืองไทยจึงตื่นเกิด. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2527). หน้า 16.

¹¹ สิริรัตน์ พุ่มเกิด, เรื่องเดียวกัน. หน้า 35.

¹² ใศว วัฒนเศรษฐ. วาทะพระมงกุฎ. (พระนคร: ธรรมเสรี, 2506). หน้า 65 - 66.

¹³ จมื่น อมรรคุณารักษ์. พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6. (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2496) หน้า 29-30



กลุ่มชาวจีนในประเทศไทย ที่ผูกพันกับความเดือดร้อนให้ทางการไทยไว้ว่า "ในโลกนี้มีคนอยู่บางจำพวกที่ทรยศโดยอาชิวะ คือ หากินโดยการกำเริบหรือผูกพันให้คนคิดการกำเริบต่ออำนาจการปกครองอยู่มิได้ขาด คนชาตินี้มีอยู่ในประเทศต่างๆ หลายแห่ง แต่ในชาติใดก็ไม่มีมากในชาติซึ่งเราเรียกกันอยู่ว่าจีน..."¹⁴

คนจีนในทัศนะชนชั้นปกครองสยาม

ปัญหาชาวจีนในประเทศไทยกลายเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐบาลไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ต้องกำหนดเป็นนโยบายในการจำกัดบทบาทของคนจีนในหลายด้าน โรงเรียนจีนที่ตั้งอยู่ในเมืองไทยได้ถูกมองว่าเป็นแหล่งเพาะบ่มทางความคิดและเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองจนทางการไทยต้องออกมาตรการควบคุมโรงเรียนจีน โดยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เสนาบดีกระทรวงธรรมการได้กล่าว ถึงการสอนของโรงเรียนจีน ไว้ว่า "...ครูในโรงเรียนจีนเป็นจีนสมัยใหม่ โดยมากไม่รู้ภาษาไทยเลย การสั่งสอนเป็นไปตามลัทธิของเขาซึ่งผิดแก่นิติธรรมบ้านเมืองเราและเป็นภัยแก่บ้านเมืองเราแท้จริง... ดังนั้นจึงต้องแก้โดยการปลูกฝังบุตรหลานจีนให้เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน" ผลที่ตามมาคือการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ขึ้น โดยมีการบังคับ ควบคุม และตรวจสอบโรงเรียนราษฎร์ให้สอนวิชาภาษาไทย ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ไทย โดยเน้นการบังคับใช้กับโรงเรียนจีนอย่างเข้มงวด แม้ว่าในระยะแรกจะมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้าง เนื่องจากการขัดขืนของกลุ่มชาวจีนเจ้าของโรงเรียน แต่ในที่สุดก็สามารถบังคับให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ได้ ต่อมาได้มีความพยายามที่จะให้เกิดการผสมกลมกลืนบุตรหลานของชาวจีนกับชาวไทย มีการเรียนรู้อาชีพไทยและมีความรู้สึกนึกคิดในการนิยมวัฒนธรรมไทยเพื่อให้กลายเป็นคนไทยในที่สุด¹⁵

ในช่วงเวลาก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 คนจีนในประเทศไทยถูกเพ่งเล็งและจับตามองอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะนโยบายของราชสำนักที่มองว่าคนจีนเป็นกลุ่มคนที่เอารัดเอาเปรียบและที่สำคัญคือเป็นภัยคุกคามความมั่นคง

¹⁴ เสว วัฒนเศรษฐ. เรื่องเดียวกัน. หน้า 42.

¹⁵ ศุภการ สิริไพศาล. การปรับตัวสู่สังคมสมัยใหม่ของไทยผ่านระบบการศึกษาตามแบบตะวันตก พ.ศ. 2430-2481. (วิทยานิพนธ์ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547). หน้า 171-172.

หาดใหญ่ในฐานะที่เป็นเมืองของคนจีนอพยพและมีชาวจีนอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก มีการรวมตัวเป็นกลุ่มในลักษณะของสมาคม มีวัฒนธรรมและประเพณีเป็นแบบจีน รวมทั้งใช้ภาษาจีนในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน มีโรงเรียนจีนยุคเริ่มแรก คือ โรงเรียนจงฮวายิฉวิน ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2467 ก็ถูกทางการไทยใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับ พ.ศ.2464 เข้าควบคุมโดยเน้นการใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลักในการเรียนการสอนเช่นกัน การเข้าควบคุมโรงเรียนจีนในประเทศไทยนี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจของชนชั้นปกครองที่ระแวงความเป็นคนจีน

จากคำสัมภาษณ์นายบ๊วยซุน แซ่โจ้ว ชาวจีนโพ้นทะเลจากมณฑลกว่างตุง ซึ่งเดินทางเข้ามาในประเทศไทยและอาศัยอยู่ที่หาดใหญ่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2469 ได้เล่าให้ลูกหลานฟังว่า "...ได้ตามที่ขายมาจากเมืองจีนเมื่ออายุได้ 9 ขวบ เมื่อมาอยู่ที่หาดใหญ่ ฟัง พูดภาษาไทยไม่ได้เลยใช้แต่ภาษาจีน(แต้จิ๋ว) อย่างเดียว เมื่อได้เข้าเรียนที่จงฮวายิฉวิน ช่วงแรกเรียนเป็นภาษาจีนโดยใช้ทั้งภาษาแต้จิ๋วและหัดภาษาจีนกลางด้วย เพื่อนและครูทั้งหมดก็เป็นคนจีน ต่อมาโรงเรียนได้เริ่มสอนภาษาไทยและใช้แบบเรียนภาษาไทย โดยมีวิชาที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย เช่น ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ไทยรวมอยู่ด้วย แต่ก็ไม่ได้ใช้ภาษาไทยมากนัก เพราะเมื่อกลับบ้านหรืออยู่นอกโรงเรียนก็พูดกันเป็นภาษาจีน เพิ่งมาหัดภาษาไทยอย่างจริงจัง จังๆ หลังจากไม่ได้เรียนในโรงเรียนแล้ว และมารู้ในภายหลังว่าทางการบังคับให้โรงเรียนต้องสอนวิชาภาษาไทย..."¹⁶ จากการสัมภาษณ์ดังกล่าวทำให้ทราบว่ายบายของรัฐบาลได้เข้มงวดกับกลุ่มชาวจีนและชุมชนจีน ทำให้การดำเนินงานต่างๆทั้งในลักษณะส่วนบุคคล กลุ่มหรือสมาคมของชาวจีนในหาดใหญ่ต้องดำเนินการไปแบบระมัดระวังภายใต้การควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด แม้กระทั่งการรวมกลุ่มเพื่อส่งเคราะห์คนอนาถาในหมู่ชาวจีนก็มิได้ถูกละเว้น ดังปรากฏว่าได้มีการตรวจค้นมูลนิธิจงฮั่ว เมื่อปี พ.ศ. 2471 - 2472 และอีกครั้งในช่วงปี พ.ศ.2483 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่จะมีการจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิอย่างเป็นทางการ

¹⁶ นายบ๊วยซุน แซ่โจ้ว, อายุ 89 ปี สัมภาษณ์ผ่านนายณรงค์ ศิริเงิน สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 164/511 อ. บางบัวทอง จ. นนทบุรี วันที่ 4 มกราคม 2549



โดยมูลนิธิจึงฮั่วถูกสงสัยว่าเป็นสมาคมลับฮังยี่¹⁷ กระทั่งในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ชาวจีนทั่วประเทศรวมทั้งในภาคใหญ่ต่างถูกเข้มงวดอย่างมากจากทางการไทย โดยโรงเรียนจง ฮว้ายฉวินได้ถูกสั่งปิดในปี พ.ศ.2481¹⁸ รวมทั้งโรงเรียนจีนอื่นๆในประเทศไทยต่างก็ถูกรวบรวมการสั่งปิดหรือถูกควบคุมอย่างเข้มงวดด้วยเหตุผลทางการเมืองและความมั่นคง

ชาวจีนคนสำคัญที่เป็นตัวอย่างของความระแวงจากทางการไทย ในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คือ เชียวฮุดเสง สิบญี่เอ็ง จินบาป้า¹⁹ ฮกเกี้ยนซึ่งเกิดในประเทศไทยช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2406) และมีบทบาทสำคัญทางการเมืองทั้งในประเทศไทยและประเทศจีนสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศจีนภายใต้การนำ ดร.ซุน ยัตเซ็น และของพรรคก๊กมินตั๋ง รวมทั้งเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทย โดยใช้บทบาทการเป็นนักหนังสือพิมพ์ และการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสมาคมลับต่างๆ อาทิ สมาคมตงเหมิงฮุย ขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น กลุ่มกบฏรศ.130 หรือแม้กระทั่งการดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศจีนปี พ.ศ. 2469 สมัยรัฐบาลก๊กมินตั๋ง โดยมีตำแหน่งเป็นสถานายกแผนกต่างประเทศ (President of Overseas Department) ซึ่งเป็นตำแหน่งในสภาสูงของรัฐบาลจีนภาคใต้มีหน้าที่ดูแลชาวจีนที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศ²⁰ ซึ่งแม้ว่าเชียวฮุดเสงได้พยายามให้ทางฝ่ายไทยเห็นและเข้าใจว่าตนเองมีความจงรักภักดีต่อราชสำนักไทยและเมืองไทย เนื่องจากเกิดและใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในประเทศไทย รวมทั้งเป็นตัวอย่างประสานความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างทางการไทยและคนจีน แต่เนื่องจากความเป็นคนที่นิยมชมชอบในการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งในขณะนั้นถือเป็นแนวคิดที่ตรงกัน

¹⁷ ศุภการ สิริไพศาล. *จีน ภาคใหญ่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคม*. (สงขลา : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ, 2550) หน้า 36.

¹⁸ ศุภมาน นฤมล วงศ์สุภาพ. *เมืองภาคใหญ่คนจีนกับการสร้างเมืองการค้าในภาคใต้*. (รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547). หน้า 275.

¹⁹ ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในมะละกาที่ได้มีการแต่งงานกับผู้หญิงพื้นเมืองแต่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีจีนเอาไว้

²⁰ เทียนพิสุทธิ อินทภิรมย์. *เชียวฮุดเสง ศิบญี่เอ็ง ทักษะและบทบาทของจีนสยามในสังคมไทย*. (กรุงเทพฯ : ศูนย์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยกับเอเชีย, 2547) หน้า 285.



ข้ามกับราชสำนักและชนชั้นปกครองไทย รวมทั้งการเข้าไปเกี่ยวข้องกับขบวนการปฏิวัติในประเทศจีน ประกอบกับภาพลักษณ์ของคนจีนที่ถูกชิงชังจากราชสำนักว่าเป็นกลุ่มคนที่สร้างปัญหา ดังปรากฏแนวคิดของ “อัสวพาหุ” ที่ต่อต้านคนจีนอย่างชัดเจน จึงทำให้การควบคุมดูแลคนจีนและกิจกรรมของกลุ่มคนจีนจากทางภาษาไทยเป็นไปอย่างใกล้ชิดในทุกหัวเมือง ทั้งในกรุงเทพฯ หาดใหญ่ตลอดจนเมืองอื่นๆ ที่คนจีนเข้าไปอาศัย

สมเด็จพระบรมราชาที่ ๔ ราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยผู้มีความรอบรู้ถึงปัญหาความเคลื่อนไหวของชาวจีนทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความเคลื่อนไหวซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของราชสำนัก และทางเศรษฐกิจที่คนจีนเป็นผู้ผูกขาดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญยังส่งเงินออกนอกประเทศกลับไปเมืองจีน ทั้งทางใฝ่ก๊วน การฝากหรือการนำติดตัวกลับไปปีละหลายสิบล้านบาท จากปี พ.ศ. 2454 และการเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 โดยระหว่างปี พ.ศ. 2470 ถึง พ.ศ. 2475 มีหลักฐานว่าชาวจีนส่งเงินออกนอกประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวสูงขึ้น 160 ล้านบาทหรือเฉลี่ยปีละ 26.6 ล้านบาท²¹ ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเศรษฐกิจของประเทศกำลังตกต่ำอย่างรุนแรง แต่เนื่องจากไม่สามารถปิดกั้นการอพยพเข้าประเทศของคนจีนได้ รวมทั้งคนจีนที่อาศัยอยู่แล้วในประเทศได้มีบทบาทและความสำคัญอย่างมาก ทางภาษาไทยจึงได้แต่เฝ้ามองดูและควบคุมอย่างใกล้ชิด ดังปรากฏแนวคิดที่ลดความชิงชังคนจีนน้อยลงของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กล่าวถึงคนจีนไว้ว่า “...คนจีนมีประโยชน์ในสยามอย่างมาก” แต่ก็ทรงวิตกในปัญหาคนจีนว่า “ในสมัยก่อนชาวจีนแต่งงานกับสตรีสยามและกลายเป็นพลเมืองสยามที่ดี ทว่านับตั้งแต่การปฏิวัติของคนจีนเป็นต้นมาก็เปลี่ยนแปลงไป ขณะนี้ชาวจีนนำภรรยามาจากเมืองจีนและตั้งใจจะความเป็นจีนเอาไว้...และความคิดใหม่ๆ ในจีนที่แทรกซึมเข้ามาก็เป็นอันตรายที่ซ่อนเร้น”²² จากความคิดดังกล่าวทำให้ทราบว่าคนจีนยังคงเป็นปัญหาสำคัญ

²¹ สายชล สัตยานุรักษ์, *การสร้างอัตลักษณ์เมืองไทยและชนของชาวยุโรป*, (กรุงเทพฯ: มติชน), หน้า 293.

²² สายชล สัตยานุรักษ์, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 294.

สำหรับราชสำนักและกลุ่มผู้ปกครองสยาม สำหรับกรณีของหาดใหญ่จากการสัมภาษณ์ลูกหลานชาวจีนหาดใหญ่หลายคนได้ให้ข้อมูลจากความทรงจำที่ตรงกันว่าบรรพบุรุษรุ่นพ่อแม่ และอาจ อามา (ปู่ย่า ตายาย) เคยเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยเฉพาะสนับสนุนการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศจีนหรือแม้กระทั่งการรวมตัวเพื่อเรียกร้องและต่อรองกับทางการไทยในหลายๆกรณีแต่ที่สำคัญที่ทุกบ้านในหาดใหญ่ได้ทำคือการส่งเงินกลับไปบ้านเมืองจีนเหมือนกับที่คนจีนทั่วไปในเมืองไทยกระทำ²³

ในบรรดาชนชั้นสูงของไทยนั้นสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นชนชั้นปกครองไทยที่แบ่งแยกความเป็นไทย เป็นจีนอย่างชัดเจน แต่ก็ทรงมีวิธีการอันฉลาดแยบยลในการประสานความร่วมมือจากชาวจีนได้เป็นอย่างดี อาทิ การขอเรียกรับเงินจากชาวจีนเพื่อใช้ในกิจการที่รัฐไม่มีงบประมาณ เช่น การปรับปรุงวังหน้าเป็นพิพิธภัณฑ์ในปี พ.ศ. 2470 ซึ่งก็ได้เงินบริจาคจากกลุ่มพ่อค้าชาวจีนหรือความพยายามที่จะให้คนไทยรู้สึกว่าเป็นไทยใช้เงินไทยเป็นพี่น้องกันทั้งนั้น โดยเฉพาะการเสด็จเยือนโรงเรียนจีนของสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2470 และทรงมีพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า "...อันที่จริงไทยกับจีนนั้นต้องถือว่าเป็นชาติที่เป็นพี่น้องกันโดยแท้ นอกจากนี้เลือดไทยกับจีนได้ผสมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนต้องนับว่าแยกไม่ออก ข้าพเจ้าขอชื่นชม... ที่เคยรับราชการหรือรับราชการอยู่ในเวลานี้ ที่เป็นเชื้อจีนก็มีอยู่เป็นอันมาก แม้ตัวข้าพเจ้าเองก็มีเลือดจีนปนอยู่ด้วย...ข้าพเจ้าหวังว่าท่านจะสอนให้รักเมืองไทยด้วย เพราะท่านทั้งหลายได้มาตั้งเคสสถานอาศัยอยู่ประเทศสยาม ได้รับความคุ้มครองร่มเย็นเป็นอย่างดีจากรัฐบาลสยาม มีสิทธิทุกอย่างเหมือนคนไทย..."²⁴ พระราชดำรัสนี้ สายชล สัตยานุรักษ์²⁵ สันนิษฐานว่าร่างโดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ รวมทั้งพระราชดำรัสตอบพ่อค้าจีนในคราวที่เสด็จเลียบมณฑลภูเก็ตระหว่างปี พ.ศ. 2471 – 2472 ก็มีเนื้อความที่ต้องการให้ชาวจีนคำนึงถึงประเทศไทยเช่นเดียวกัน ข้อสังเกต

²³ นางศิริกุล แซ่ลิ้ม อายุ 48 ปี สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 86/165 ถนนนิพัทธ์ลงเคราะห์ 5 วันที่ 4 ธันวาคม 2548

²⁴ สายชล สัตยานุรักษ์, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 299-300.

²⁵ รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่



ความเป็นจีนในเมืองไทยที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพพยายามสร้างขึ้น ดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คนไทยรู้สึกว่าคุณจีนในประเทศไทยเป็นกลุ่มคนที่ไม่มีอันตรายต่อคนไทยและรัฐบาลไทย ตรงกันข้ามกลับจะเป็นกลุ่มคนที่คอยช่วยเหลือคนอื่น ๆ และเป็นกลุ่มคนที่ได้รับความเมตตากรุณาและความโปรดปรานจากคนชั้นนำของไทย

จากการสัมภาษณ์นายไต้เชียง จินตนาศิริกุล²⁶ ชาวไทยเชื้อสายจีนแต่จิว แซ่ลิ้ม ซึ่งอาศัยอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่ได้ให้ข้อมูลว่าได้เคยร่วมบริจาคเงินให้กับทางราชการทุกครั้งที่มีการเรียไ้มาตั้งแต่สมัยรุ่นพ่อ รวมทั้งพยายามเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานราชการมาโดยตลอด ส่วนใหญ่ผ่านทางสมาคมจีนแต่จิว หาดใหญ่ ตั้งแต่ก่อนที่จะมีการก่อตั้งสมาคมอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2490 ทั้งนี้เพื่อให้คนไทยมีความรู้สึกว่าคุณจีนไม่ได้แตกต่างอะไรไปจากคนไทย ในทางกลับกันคนจีนในไทยก็คือคนไทยเหมือนกัน แต่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการสัมภาษณ์นางสุชิง แซ่จิง²⁷ ชาวจีนแคะซึ่งเกิดและเติบโตในเมืองไทยได้เล่าให้ฟังว่า “ความรู้สึกแตกต่างและเกลียดชังชาวจีนของคนไทย ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น รู้สึกได้โดยทั่วไป แม้กระทั่งการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐก็ได้รับการปฏิบัติที่ไม่ดีทำให้คนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่เกือบทุกคนในทุกยุคสมัยนั้น ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับคนไทย ทั้งการเรียนและพูดภาษาไทย การเข้าร่วมกิจกรรมกับคนไทยและทางการไทย รวมทั้งการบริจาคเงินในทุกกิจกรรมที่ทางการจัดขึ้นหรือขอความร่วมมือ ไม่เว้นแม้แต่งานบุญ กฐิน ผ้าป่า เป็นต้น”

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับสถานการณ์และนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนดังที่ได้กล่าวไปแล้ว สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพผู้ทรงมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้นได้พยายามที่จะประสานความร่วมมือและหลอมรวมให้คนไทยและคนจีนเป็นพวกเดียวกัน เพราะคง

²⁶ นายไต้เชียง จินตนาศิริกุล อายุ 53 ปี สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 154 ซอย 23 ถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ 1 หาดใหญ่ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2548

²⁷ นางสุชิง แซ่จิง อายุ 66 ปี สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 199 ถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ 1 อ.หาดใหญ่ วันที่ 22 พฤศจิกายน 2548



ปฏิเสธไม่ได้ถึงความแตกต่างที่มีอยู่จริงซึ่งเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามความพยายามดังกล่าวของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแสวงหาประโยชน์จากกลุ่มคนจีน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วเพราะโดยลึกๆ แล้ว ความรู้สึกที่พระองค์มีอยู่ต่อคนจีนอย่างแท้จริงนั้นก็ไม่พ้น “ความเป็นคนอื่น” ซึ่งไม่ใช่คนไทย ดังปรากฏในลายพระหัตถ์ส่วนพระองค์หลายฉบับที่ทรงเขียนขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ทรงกล่าวถึงคนจีนในเชิงเปรียบเทียบกับคนไทยในหลายด้าน รวมทั้งการที่ทรงเรียกคนจีนว่า “เจ๊ก” อันเป็นคำเรียกซึ่งมีนัยยะของการดูถูกอยู่ด้วย โดยทรงใช้คำนี้ในลายพระหัตถ์ส่วนพระองค์เท่านั้น ไม่ปรากฏว่าทรงใช้กับการสื่อสารกับสาธารณชนแต่อย่างใด และเป็นที่น่าสังเกตด้วยว่าแม้แต่ปัญญาชนที่เน้นหลักการประสานประโยชน์อย่างสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ ก็ยังทรงสร้าง “ความเป็นจีนที่เป็นคนอื่น” เพียงแต่ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและหลวงวิจิตรวาทการแล้ว ภาพลักษณ์ชาวจีนที่ทรงสร้างขึ้นลดความเกลียดชังและมีความเป็นผู้รายน้อยกว่าอย่างเทียบกันไม่ได้ ทั้งนี้เพราะมิได้ทรงละทิ้งหลักการประสานผลประโยชน์แต่อย่างใด²⁸

นโยบายชาตินิยมกับการปรับตัวของคนจีน

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ถึงปี พ.ศ.2500 อำนาจการปกครองประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปจากกลุ่มเจ้านายตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย แต่อำนาจการปกครองที่แท้จริงได้ผูกขาดอยู่กับบุคคลเพียงไม่กี่กลุ่ม อาทิ กลุ่มคณะราษฎร และกลุ่มทหาร อย่างไรก็ตามนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทยในช่วงสมัยนี้ได้มีผลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวจีนอย่างมากจนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวครั้งใหญ่ในหมู่ชาวจีนทั่วประเทศรวมทั้งในภาคใหญ่ กลุ่มผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งเรียกตัวเองว่า “คณะราษฎร” อาทิ หลวงประดิษฐมนูธรรม พระยาพหลพลพยุหเสนาต่างก็มีบิดาเป็นคนจีน หรือแม้กระทั่งผู้ที่มิพบทบาท

²⁸ ลายชล สัตยานุรักษ์, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 301-304.



ทางความคิดคนสำคัญให้กับรัฐบาลสมัยชาตินิยมที่พยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยให้เกิดขึ้น คือ หลวงวิจิตรวาทการก็เป็นคนไทยเชื้อสายจีนเช่นกัน²⁹ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าบุคคลซึ่งเป็นผู้ดำเนินการสร้างความรู้สึกเป็นปึกแผ่นต่อคนจีนหลายคนล้วนแล้วแต่สืบสายมาจากคนจีนทั้งสิ้น

รัฐไทยภายใต้การปกครองของรัฐบาลคณะราษฎร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2475-2481 ต่างก็ดำเนินนโยบายอย่างเข้มงวดต่อชาวจีนทั้งในการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังคำประกาศของคณะราษฎรฉบับที่ 1 ข้อที่ 1 ในหลัก 6 ประการซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของคณะราษฎรที่จะใช้ในการปกครองประเทศ ได้กล่าวไว้ว่า “จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ของประเทศไว้ให้มั่นคง” นโยบายของคณะราษฎรดังกล่าว การเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจที่ว่ามีความหมายมุ่งให้คนไทยเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจ เป็นเจ้าของการผลิตในวงจรเศรษฐกิจทุกภาคส่วน จากเดิมที่บทบาทในด้านดังกล่าวได้ผูกขาดอยู่ในกลุ่มคนเพียงไม่กี่กลุ่ม โดยหนึ่งในนั้น คือ กลุ่มชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งสะสมทุนและแสวงหาโอกาส กระทั่งสามารถผันตัวเองกลายเป็นพ่อค้านายทุน ที่ควบคุมเศรษฐกิจของประเทศไว้ได้ร่วมกับกลุ่มคนอื่น ๆ อาทิ เจ้านาย ขุนนาง และนายทุนตะวันตก สำหรับในทางการเมือง รัฐบาลคณะราษฎรได้สนใจกลุ่มชาวจีนเป็นพิเศษซึ่งเป็นมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งชาวจีนทั้งในเมืองจีนและเมืองไทยได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง รวมทั้งการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศจีน ซึ่งกำลังแย่งชิงอำนาจกับพวกก๊กมินตั๋ง และกระบวนการคอมมิวนิสต์ที่กำลังเคลื่อนไหวอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งผู้นำคอมมิวนิสต์บางคนได้เคยเข้ามาพำนักอยู่ในประเทศไทยในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 อาทิ โฮจิมินห์และตันมาลาภาทำให้ชาวจีนในประเทศไทยถูกจับตามองอย่างใกล้ชิด เนื่องจากทางการไทยเชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่สนับสนุนเข้าร่วม รวมทั้งเป็นเป้าหมายของขบวนการคอมมิวนิสต์

²⁹ พรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ (แปล). เรื่องเดียวกัน. หน้า 247.



เบนจามิน เอ. บัทสัน³⁰ ได้ค้นคว้าในงานวิจัยระดับปริญญาเอกเรื่อง The End of the Absolute Monarchy in Siam กล่าวถึงความหวาดระแวงของคนไทยและรัฐบาลไทยที่มีต่อกลุ่มชาวจีนในช่วงเวลาดังกล่าวไว้ว่า "มีรายงานตั้งแต่ก่อนหน้าปี 2475 ไว้แล้วว่าชาวจีนอพยพในกรุงเทพฯ กำลังเผยแพร่การโฆษณาชวนเชื่อเป็นภาษาจีน ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เรียกร้องให้มีการจัดตั้งระบอบสาธารณรัฐขึ้นในประเทศสยาม"³¹

นโยบายที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวจีนในประเทศไทยโดยตรง เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นต้นมา ทั้งชาวไทย ชาวจีนและกลุ่มคนเชื้อชาติอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ประเทศไทยต่างตกอยู่ในยุค "การปฏิวัติทางวัฒนธรรม" ตามแผนการสร้างชาติที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามดำเนินการอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะคำสั่ง "รัฐนิยม" ที่ประชาชนต้องพร้อมใจกันยึดถือปฏิบัติ³² โดยมีหลักฐานยืนยันในภายหลังได้ว่า แผนการสร้างชาติและรัฐนิยมทั้ง 12 ฉบับ ที่ประกาศใช้นั้นมาจากแนวคิดของหลวงวิจิตรวาทการ ลูกจีนที่เกิดขึ้นในเมืองไทย (นามเดิมกิมเหลียง วัฒนปฤดา) ซึ่งเป็น "มันสมอง" ให้กับจอมพล ป. พิบูลสงครามตลอดระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

นโยบายรัฐนิยมมิได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาวจีนเท่านั้น แต่ชาวไทยและกลุ่มเชื้อชาติอื่นๆ อาทิ ชาวไทยพื้นเมืองในภาคใต้ ภาคเหนือ อีสาน และชาวไทยมุสลิม ต่างก็ได้รับผลกระทบและต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตด้วยกันทั้งหมด ในช่วงเวลาดังกล่าว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้อำนาจรัฐเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจโดยการตราพระราชบัญญัติการทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พ.ศ. 2482 และตราพระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพสำหรับคนไทย โดยมีจุดมุ่งหมายสงวนอาชีพ 27 ชนิด ไว้ให้เฉพาะคนไทยเท่านั้น³³ รวมทั้งใช้นโยบายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชาว

³⁰ Ph.D. ศาสตราจารย์ด้านประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์

³¹ เบนจามิน เอ. บัทสัน. (เขียน). อวสานสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม. (กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2543). หน้า 242.

³² แกมสุข นุ่มนนท์. เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2544) หน้า 60-61.

³³ แกมสุข นุ่มนนท์. เรื่องเดียวกัน. หน้า 65.



ต่างชาติ เช่น การยึดและโอนกิจการของชาวต่างชาติมาดำเนินการเอง เป็นต้น นโยบายดังกล่าวจึงส่งผลต่อกลุ่มชาวจีนโดยตรง เพราะปรากฏว่ามีโรงสีข้าวของชาวจีนเป็นจำนวนมากถูกโอนมาเป็นของรัฐในรูปของบริษัทชาวไทย การออกกฎหมายสงวนการให้สัมปทานรังนก กฎหมายการประมง กฎหมายการเดินเรือ ซึ่งคนจีนเคยมีบทบาทรวมทั้งกิจการธุรกิจขนาดใหญ่ที่ชาวจีนร่วมทุนดำเนินการกับชาวต่างชาติ เช่น สัมปทานป่าไม้และเหมืองแร่ โรงงานยาสูบ โรงงานฟอกหนัง โรงงานกลั่นน้ำมัน โรงงานสบู่ โรงงานมวนบุหรี่ ฯลฯ ถูกบังคับโอนมาเป็นของรัฐ การจำกัดสิทธิในกิจการทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาล

สถานการณ์ข้างต้นทำให้ชาวจีนต่างพากันตื่นตระหนก แม้จะมีชาวจีนบางกลุ่มได้พยายามคัดค้าน และพากันวางเฉยต่อการกระทำดังกล่าวของรัฐบาลไทย นอกจากเรื่องเศรษฐกิจแล้วในกิจกรรมด้านอื่นๆ ทั้งทางการเมืองและสังคม แต่รัฐบาลสมัยชาตินิยมได้พยายามเข้มงวดในการตรวจสอบและจับกุม เช่น การกวาดล้างและจับกุมกลุ่มชาวจีนที่เคลื่อนไหวทางการเมืองโดยใช้ความรุนแรง การตรวจค้นสมาคมจีนซึ่งเป็นที่ต้องสงสัย การสั่งกวาดขันเข้มงวดและสั่งปิดหนังสือพิมพ์และโรงเรียนจีน การเก็บเงินภาษี ค่าทะเบียนคนต่างด้าวซึ่งถ้าฝ่าฝืนไม่ยอมจ่ายต้องเสี่ยงต่อการถูกจับ ตลอดจนการใช้ตำรวจคุกคามโรงพยาบาลสมาคม และธนาคารของชาวจีน

การควบคุมและคุกคามชาวจีนที่เกิดขึ้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งผลให้รัฐบาลจีนต้องส่งรัฐมนตรีต่างประเทศเข้ามาเจรจากับรัฐบาลไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูสัมพันธไมตรีและเพื่อคุ้มครองชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย และถึงแม้ว่าจะมีความพยายามที่จะผ่อนคลายความเข้มงวดต่อกลุ่มชาวจีนในประเทศไทยลงในระดับหนึ่งแต่นโยบายที่มีต่อชาวจีนของรัฐบาลไทยยังคงเดิมมิได้เปลี่ยนแปลง โดยในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเกิดขึ้นไม่นาน (พ.ศ.2484) ได้มีการประกาศเขตหวงห้าม 6 เขตสำหรับชาวต่างด้าว ได้แก่ หลพูนี ปราจันบุรี สัตหีบ โคราซ อุบลราชธานี และวารินชำราบ ซึ่งสร้างความเดือดร้อนอย่างหนักให้แก่ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หรือต้องทำธุรกิจติดต่อกับพื้นที่ดังกล่าว ความแตกต่างทางเชื้อชาติอันมีมูลเหตุมาจากนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลได้นำไปสู่ความเกลียดชัง และรู้สึกไม่ดีต่อชาวจีนซึ่งแผ่ขยายอย่างรวดเร็วจาก



ชนชั้นนำไปยังสามัญชน เมื่อถึงปีพ.ศ. 2483 มีรายงานการปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างชาวจีนกับชาวไทยเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ หลายครั้ง เนื่องจากความเกลียดชังในเรื่องเชื้อชาติ³⁴

ความขัดแย้งทางเชื้อชาติในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ลุกลามออกไปยังจังหวัดต่างๆ ที่มีชาวจีนอาศัยอยู่ โดยชาวจีนต่างได้รับผลกระทบโดยตรงจากนโยบายและความขัดแย้งดังกล่าว โรงเรียนจีนหลายแห่ง อาทิ จงผาเยี่ยเสี่ยว ได้ถูกสั่งปิดรวมทั้งมีการตรวจค้นสมาคมของชาวจีนซึ่งตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ (ยังไม่ได้จดทะเบียน) อาทิ สมาคมของชาวแต้จิ๋ว ชาวไหหลำ ฮกเกี้ยน ฮากกา รวมทั้งมูลนิธิเพื่อการกุศลต่างๆ ก็ได้ถูกละเว้น จากการสัมภาษณ์บุคคลในตระกูลจิ๋ว (หาดใหญ่) ซึ่งมีความนับถือศาลเจ้าไถยเซียน มาตั้งแต่รุ่นอากง อาม่า (ปู่ย่า) ได้ให้ข้อมูลจากความทรงจำของตระกูลไว้ว่า “จิ๋ว ฮอยเฮ้า ซึ่งเป็นคุณย่ามาจากเมืองจีน นอกจากจะเปิดร้านขายของชำเล็กๆ แล้ว เมื่อมีเวลารว่างจะไปไหว้เจ้าที่ศาลเจ้าไถยเซียนโดยเฉพาะการประทับทรงประจำปี ซึ่งอาม่าฮอยเฮ้าจะต้องเข้าร่วมทุกปีเพื่อขอให้ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณ 1 ปีทางการได้จับตาดูชาวจีนอย่างเข้มงวด มีการส่งตำรวจและเจ้าหน้าที่เข้ามาบุกค้นและจับกุมคนภายในศาลเจ้าไปสอบสวน ทำให้ไม่มีใครกล้าไปไหว้เจ้าต้องทำกันแบบหลบๆ ซ่อนๆ อาม่า ฮอยเฮ้า ต้องจุดธูปไหว้เจ้าจากที่บ้านเพราะไม่กล้าไปศาลเจ้า”³⁵

จากความหวาดระแวงซึ่งกันและกันดังกล่าว ชาวจีนในเมืองไทยต่างส่งบุตรหลานไปเรียนยังต่างประเทศ โดยเฉพาะป่กิ่ง ลิงคิโปร์ ไต้หวัน และฮ่องกง หรือถ้าทำได้ก็จะส่งลูกหลานของตนโดยเฉพาะลูกชายกลับไปศึกษาที่ถิ่นฐานบ้านเกิดเดิมที่ประเทศจีน การส่งบุตรหลานไปเรียนต่อต่างประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นผลโดยตรงจากนโยบายของรัฐบาลโดยเฉพาะโรงเรียนจีนในหาดใหญ่ ซึ่งถูกสั่งปิดทั้งหมด³⁶ ความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของชาวจีนในช่วงเวลา

³⁴ พรรณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ (แปล). *เรื่องเดียวกัน*. หน้า 272-276.

³⁵ ชรินทร์นั แซ่จิ๋ว สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 95/8 ถ.รักการ อ.หาดใหญ่ วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2549

³⁶ ศุภิสาน นฤมล วงศ์สุภาพ. *เรื่องเดียวกัน*. หน้า 276-277.



ดังกล่าวได้ครอบคลุมทุกด้านทั้งในการเมืองและสังคมโดยเฉพาะเมื่อถูกกล่าวหาว่ามีความคิดฝักใฝ่คอมมิวนิสต์และล้มล้างรัฐบาล รวมทั้งกระทำตัวเป็นกลุ่มสมาคมลับ อังยี ซองโจร โรงเรียนจีนถูกกล่าวหาว่าเผยแพร่ลัทธิและอุดมการณ์ทางการเมือง และสอนลูกหลานจีนไม่ให้เป็นคนไทย ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ บรรดาทุนจีนและนายทุนจีน โดยเฉพาะกิจการยางพารา ซึ่งมีกลุ่มตระกูลจีนสำคัญๆ ดำเนินการ อาทิ บริษัทยิบอินซอย บริษัทชันฮกซุ่น (พิกานพานิชย์) บริษัทจูวตจัน (ชาญอิสระ) ฯลฯ ต่างก็ได้รับผลจากนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล โดยเฉพาะการเข้ายึดกิจการ รวมทั้งการเข้าถือหุ้นใหญ่ โดยจัดตั้งเป็นบริษัทแรมและยางไทยจำกัดขึ้นในปี พ.ศ. 2484 เพื่อเป็นตัวแทนในการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่และยางพารา³⁷ ซึ่งยึดมาจากชาวจีนและชาวต่างชาติ อย่างไรก็ตามกลุ่มชาวจีนในเมืองไทย อย่างไรก็ตามกลุ่มชาวจีนในภาคใหญ่ก็อาศัยประสบการณ์ในการทำธุรกิจและการดำเนินการรวมทั้งเงินทุนที่มีอยู่ตลอดจนการผูกขาดในธุรกิจยางพาราอย่างครบวงจรมาตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะการได้ทุนหนุนหลังจาก “เจ้าของ” ที่ผูกขาดธุรกิจยางพาราอย่างแท้จริงจากประเทศมาเลเซีย และสิงคโปร์ คือกลุ่มเติบี่ห้าง หรือ บริษัท ยางไทยปักษ์ใต้ ในการปรับตัวและยึดหยุ่นบทบาททางเศรษฐกิจของตนตามภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นโดยรอโอกาสและจังหวะเนื่องจากเล็งเห็นแล้วว่ารัฐบาลไทยและคนไทยไม่สามารถที่จะดำเนินการในธุรกิจยางพาราโดยปราศจากการพึ่งพาคนจีนและนายทุนจีนได้ ซึ่งก็เป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้เนื่องจากในภายหลังกองทัพปลดปล่อยประชาชนจีนต้องยึดหยุ่นนโยบายเศรษฐกิจและหันกลับมาพึ่งพาคนจีนในธุรกิจยางพาราและดีบุกเช่นเดิม เพราะรัฐไม่สามารถดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้เนื่องจากขาดการวางแผนที่สมบูรณ์และรอบคอบ

อย่างไรก็ตามเมื่อสงครามดำเนินไปได้ระยะหนึ่ง ชาวจีนในประเทศไทยที่ยังอยู่สามารถปรับตัวให้เข้ากันได้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ชาวจีนและสมาคมจีนที่ยังคงมีอยู่ได้ปรับบทบาทของตนเองในการช่วยเหลือกิจการสังคมสงเคราะห์ในชุมชนในช่วงระหว่างการยึดครองของญี่ปุ่น จากสงครามที่เกิดขึ้นมีผลทำให้ความรู้สึกแตกต่างระหว่างคนจีนและคนไทยหายไป เพราะส่วนใหญ่ได้รับความทุกข์ยาก

³⁷ ภูวดล ทรงประเสริฐ. ทุนจีนปักษ์ใต้. (กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ลิฟ, 2546). หน้า 16-27.



เดือดร้อนเหมือนกันหมด ปีสุดท้ายของสงครามและการยึดครองโดยญี่ปุ่น รัฐบาลไทยได้มีท่าทีผ่อนคลายนโยบายที่มีต่อชาวจีนลงอย่างมาก ความรู้สึกเกลียดชังชาวจีนได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัดพร้อมๆ กับการหมดอำนาจลงของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในปี พ.ศ. 2487

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงสภาพสังคมและเศรษฐกิจอยู่ในภาวะตกต่ำ ค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่เงินบาทไม่มีค่าอันเป็นผลมาจากภาวะเงินเฟ้ออย่างหนักในช่วงปลายของสงคราม ความบอบช้ำและเสียหายจากสงครามส่งผลต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยที่มีความอ่อนแออย่างมาก รัฐบาลพลเรือนได้มีลัดเปลี่ยนบ้านเข้ามาบริหารประเทศหลายชุดในช่วงเวลาสั้นๆ ในช่วงเวลาดังกล่าวการขยายตัวของคอมมิวนิสต์กำลังเป็นที่จับตามองจากคนทั้งโลก ในประเทศจีนพรรคคอมมิวนิสต์ได้รับการชื่นชมจากประชาชนพร้อมๆ กับความตกต่ำของรัฐบาลพรรคก๊กมินตั๋ง ที่เต็มไปด้วยการทุจริตคอร์รัปชัน ในส่วนที่ใกล้เขตแดนภาคใหญ่และประเทศไทย พรรคคอมมิวนิสต์แห่งมลายาซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวจีนกลายเป็นองค์กรทางการเมืองที่มีบทบาททางการเมืองสูงสุดในมลายาด้วยบทบาทสำคัญในการต่อต้านญี่ปุ่น⁴⁴ ในช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังกล่าวนี เป็นเวลาที่ความรู้สึกของชาวจีนโพ้นทะเลกำลังชื่นชมกับจีนคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ จากช่วงปลายปี พ.ศ. 2491 ถึง ต้นปี พ.ศ. 2493 ชื่อเสียงและอำนาจขององค์กรจีนคอมมิวนิสต์ในหมู่ชาวจีนในประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก จนถึงสมัยการกลับมาของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ 2 ชาวจีนในประเทศไทยได้ถูกจับตามองโดยเฉพาะในเรื่องการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์ที่นำมาสู่การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี พ.ศ. 2492 อย่างไรก็ตามนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในยุคหลังสงครามนี้ ได้ผ่อนคลายนโยบายความเข้มงวดในเรื่องชาตินิยมลง ในทางเศรษฐกิจได้เปิดกว้างอีกครั้งสำหรับคนจีนซึ่งมีความจำเป็น

⁴⁴ อภิเชษฐ กาญจนดิฐ, *หนทางสู่อำนาจ: การเป็นผู้นำทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์ในมลายา ค.ศ. 1946 - 1957*. (สารนิพนธ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548). หน้า 74



อย่างมากที่รัฐบาลต้องอาศัยคนจีนในการฟื้นฟูเศรษฐกิจช่วงหลังสงคราม ส่วนใน
ทางการเมืองและสังคมคนจีนทั้งที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวจีนโพ้นทะเลต่าง
ถูกเหมารวมว่าเป็นพวกเดียวกับพรรคคอมมิวนิสต์ ทั้งที่ในความเป็นจริง คนจีน
จำนวนมากไม่เข้าใจด้วยซ้ำว่าคอมมิวนิสต์คืออะไร

ภูวดล ทรงประเสริฐ ได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อ
ชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2475 – 2500 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ครอบคลุมถึงนโยบาย
ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วงปี พ.ศ. 2490-2499 ไว้ที่น่าสนใจ
โดยสรุปความได้ว่า “...นโยบายต่างๆ ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
ตลอดจนถึงนโยบายการศึกษา มีความสัมพันธ์และต่อเนื่องตลอดมา แต่บางสมัย
หรือรัฐบาลบางชุด อาจจะเพิ่มความเข้มงวดหรือลดความเข้มงวด ต่อชาวจีน
แตกต่างกัน...รัฐบาลได้คำนึงถึงปัญหาด้านการเมืองการปกครองที่มีต่อชาวจีนมาก
เป็นพิเศษ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ในการควบคุมปกครองชาวจีนและป้องกันไม่ให้
ชาวจีนก่อปัญหาการเมืองอย่างรุนแรง เหมือนกับประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออก
เฉียงใต้ โดยประเทศไทยเห็นจะมีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยรัฐบาล
จึงได้ดำเนินนโยบายทางการเมืองอย่างเข้มงวดตั้งแต่ระยะแรกในทันที โดยการ
ปิดประตูไม่ให้ลูกหลานชาวจีนมีสิทธิหรือมีส่วนร่วมในทางการเมืองตั้งแต่ต้น ซึ่ง
ชาวจีนในขณะนั้นก็ได้มีความสนใจในทางการเมืองถ้าจะมีบ้างก็จะเป็นการเมือง
ในประเทศจีน รัฐบาลยังได้กำหนดนโยบายแปลงสัญชาติที่ค่อนข้างจะเคร่งครัด
เกินไป ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสียหลายประการ เช่นสามารถจำกัดสิทธิของชาวจีน
ในทางการเมือง เศรษฐกิจและอื่นๆ ได้อย่างสะดวก ซึ่งในความเป็นจริงชาวจีนก็
สามารถหาวิธีการหลีกเลี่ยงและฝ่าฝืนกฎหมายต่างๆ ได้ตลอดเวลา เมื่อเกิดการ
เปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศจีนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลได้
เข้มงวดกับการเข้าเมืองและกำหนดโควตาการเข้าเมืองของคนจีน แต่ก็ยังคงมี
ชาวจีนลักลอบเข้าประเทศไทยในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้โดยมี
ข้าราชการไทยบางส่วนเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือให้คนจีนต่างด้าวสามารถ
เข้าเมืองโดยผิดกฎหมายได้ รัฐบาลไทยยังได้มองเรื่องการศึกษาและสังคมของ
ชาวจีนเป็นเรื่องการเมืองโดยเฉพาะโรงเรียน และสมาคมจีน เพราะชาวจีนถือว่า
ภาษาจีนเท่านั้นที่ยังแสดงถึงความเป็นจีนของตน รัฐบาลจีนเองก็ถือว่าการรักษา



ชนบรรมนิยมทางสังคมของชาวจีนโพ้นทะเลเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง รัฐบาลจีนจึงได้แทรกแซงกิจการทางสังคมของชาวจีนในประเทศไทย เช่น โรงเรียนจีน หนังสือพิมพ์ และสมาคมจีนต่างๆ ตลอดจน ทั้งก่อนและหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลไทย อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยไม่ต้องการให้โรงเรียนจีนกลายเป็นแหล่งเผยแพร่ลัทธิทางการเมืองตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาลจีน แม้รัฐบาลไทยจะเพิ่มความเข้มงวดแต่บางครั้งก็ยังคงมีการฝ่าฝืนกฎหมาย เป็นที่มาของการปฏิบัติการอย่างรุนแรงต่อโรงเรียน หนังสือพิมพ์ และสมาคมจีน ปัญหาทางสังคมของชาวจีนก็จะหมดความยุ่งยากไปในเวลาหนึ่ง (ดังปรากฏในกรณีโรงเรียนจีนหลายแห่ง อาทิ โรงเรียนจงฮวายฉวินและจงผาเยี้ยเสี่ยวซึ่งถูกสั่งปิดรวมทั้งการบุกค้นสมาคมและศาลเจ้าไต้ฮงแซ่ในอำเภอหาดใหญ่) แต่เมื่อรัฐบาลผ่อนคลายความเข้มงวดลงปัญหาคนจีนก็จะเกิดขึ้นอีก ในส่วนนโยบายทางเศรษฐกิจนั้น เนื่องจากชาวจีนได้คุมอำนาจทางเศรษฐกิจของประเทศไทยตลอดมา รัฐบาลจึงได้พยายามหาวิธีลดบทบาทชาวจีนจนถึงกับต้องประกาศใช้นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้ชาวจีนได้รับผลกระทบและเดือดร้อนอย่างมาก แต่ถึงอย่างไรก็ตามชาวจีนก็ยังคงมีบทบาทในการควบคุมเศรษฐกิจของไทยอย่างเหนียวแน่นเพราะชาวจีนสามารถปรับตัวและยืดหยุ่นบทบาททางเศรษฐกิจของตนเองตามภาวะการณ์ต่างๆ ของประเทศไทยได้ตลอดมา⁴⁵

สรุป

ชาวจีนโพ้นทะเลทุกกลุ่มภาษาทั้งฮกเกี้ยนแต้จิ๋ว กวางตุ้ง ไหล่ล่า ฮากกา (แคะ) ทั้งที่เป็นคนจีนอพยพหรือลูกจีนที่เกิดในไทย (ชาวไทยเชื้อสายจีน) ต่างต้องปรับตัวประกอบตนเองให้สามารถอยู่ร่วมกับนโยบายของรัฐบาลในทุกยุคทุกสมัยให้ได้ แม้ว่าในระยะแรกชาวจีนจะถูกดูแลอย่างหนักจากกลุ่มชนชั้นปกครองสยามในบางยุคสมัย อย่างไรก็ตามคนจีนโพ้นทะเลและชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นแรกๆ อาจได้เปรียบกว่าคนไทยท้องถิ่นและกลุ่มคนชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเทศไทยเพราะ

⁴⁵ ภูวดล ทองประเสริฐ, นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2475-2500, (วิทยานิพนธ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) หน้า 208 - 212



นอกจากการปรับตัวและยึดหยุ่นเข้ากับเงื่อนไขกฎเกณฑ์ของท้องถิ่นรวมทั้งประสานผลประโยชน์กับทางการไทยได้แล้ว คนจีนยังเป็นผู้บุกเบิกเส้นทางผ่านของทุนจีนจากภายนอกประเทศทั้งจากปีนัง มลายา สิงคโปร์ และ อินโดนีเซีย ซึ่งกำลังสะสมทุนอย่างมั่งคั่งและเริ่มขยายทุนสู่ภายนอก คนจีนในประเทศไทยจึงมีสายสัมพันธ์ที่ติดกับเครือข่ายจีนภายนอกประเทศ ยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นอาจจะมีผลบ้างต่อการดำเนินชีวิตแต่ก็มิได้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เคยมีมา ดังปรากฏได้ว่าช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา เอกลักษณะความเป็นจีนของชาวจีนโพ้นทะเลยังคงปรากฏให้เห็นได้ทั้งในทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและในทางเศรษฐกิจซึ่งยังคงมีบทบาทสืบเนื่องมาถึงปัจจุบันโดยคนจีนได้มีการปรับตัวตนทางวัฒนธรรมละวิถีชีวิตบางประการเพื่อมิให้ความเป็นจีนเป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันกับคนไทยกระทั่งสามารถผสมกลมกลืนอย่างแนบเนียนและกลายเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทยในที่สุด

บรรณานุกรม

- จมีน อมรตฤณรักษ์.(2496).**พระราชนิพนธ์รัชกาลที่6**. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
จอห์น เค. แฟร์แบงค์ และคณะ(เขียน) กุสุมา สนิทวงศ์ฯ และชัยโชค จุลศิริวงศ์ (แปล).(2521).**เอเชียตะวันออกเฉียงยุคใหม่ เล่มสาม**.กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เจ.วิลเลียม สกินเนอร์(เขียน) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการแปล). (2529). **สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เบญจามิน เอ.บัทสัน. (เขียน).(2543). **อวสานสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง.(2528). **ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา 3 ดวงเล่ม 1**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มลิวรรณ รัชวงศ์.(2543). **กำเนิดและพัฒนาการของเมืองหาดใหญ่ พ.ศ. 2458 – 2484**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.



แกมสุข นุ่มนนท์.(2544). **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ: สายธาร.
พลกุล อังกนันท์.(2514). **บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. ปรินซิพตันพรินซ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พวกฮิวแห่งบูรพาทิศและเมืองไทยจึงตื่นเกิด. (2527). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

พวงร้อย กล่อมเอียง.(2516). **พระบรมราชาไชยบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาเขตรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. ปรินซิพตันพรินซ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เพ็ญพิสุทธิ์ อินทกริมย์. (2547). **เที่ยวสุดแสง ศรีบุญเรือง ทศนะและบทบาทของจีนสยามในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยกับเอเชีย.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี.(2549). **บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภูวดล ทรงประเสริฐ.(2519). **นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ.2475-2500**. วิทยานิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภูวดล ทรงประเสริฐ.(2546). **ทุนจีนปักชำได้**. กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ลิฟ.

สายชล สัตยานุรักษ์.(2546). **การสร้างอัตลักษณ์เมืองไทย และชน ของชาวยุโรป**. กรุงเทพฯ: มติชน.

สิริรัตน์ พุ่มเกิด.(2538). **“อัสวพาหุ”กับการใช้วรรณกรรมเพื่อเผยแพร่แนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไสว วัฒนเศรษฐ.(2506). **วาทะพระมงกุฎ**. พระนคร: ธรรมเสรี.

ศุภการ สิริไพศาล.(2547). **การปรับตัวสู่สังคมสมัยใหม่ของไทยผ่านระบบการศึกษาตามแบบตะวันตก พ.ศ.2430-2481**. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศุภการ สิริไพศาล.(2550). **จินตภาพใหญ่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคม**. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.

ศุภิมา นฤมล วงศ์สุภาพ.(2547). เมืองหาดใหญ่คนจีนกับการสร้างเมืองการค้า
ในภาคใต้.รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
อภิเชษฐ กาญจนดิฐ.(2548). หนทางสู่อำนาจ: การเป็นผู้นำทางการเมืองของ
พรรคอัมโนในมาลายา ค.ศ. 1946 – 1957. สารนิพนธ์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

สัมภาษณ์

นายบ๊วย ชื่น ไช้, อายุ 89 ปี สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 164/511 อ.บางบัวทอง
จ.นนทบุรี วันที่ 4 มกราคม 2549

นางศิริกุล แซ่ลิ้ม, อายุ 48 ปี สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 86/165 ถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ 5
อ.หาดใหญ่ วันที่ 4 ธันวาคม 2548

นายไต้เซียง จินตนาศิริกุล, อายุ 53 ปี สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 154 ซอย 23 ถนน
นิพัทธ์สงเคราะห์ อ.หาดใหญ่ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2548

นางสุชิง แซ่จ้ง, อายุ 66 ปี สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 199 ถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ 1
อ.หาดใหญ่ วันที่ 22 พฤศจิกายน 2548

นางสาวชรินรัตน์ แซ่จิ้ว, สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 95/8 ถ.รัถการ อ.หาดใหญ่ วันที่ 13
กุมภาพันธ์ 2549

นายสกรรจ์ จันทรัตน์, สัมภาษณ์ที่มหาวิทยาลัยทักษิณ ถนนกาญจนวนิช วันที่ 28
มกราคม 2549.

นางสาวชฎารัตน์ แก้วประดับเพชร, สัมภาษณ์ที่มหาวิทยาลัยทักษิณ วันที่ 28
มกราคม 2549.

นางไต้เซียง แซ่ลี, สัมภาษณ์ที่สมาคมไหหลำ อ.หาดใหญ่ วันที่ 27 ตุลาคม 2548